

Mladá veda

Young Science

ISSN 1339-3189

Mladá veda

Young Science

Špeciálne vydanie

Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Číslo 4, ročník 14., špeciálne číslo vydané v auguste 2026

ISSN 1339-3189, EV 167/23/EPP

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: V lese. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

prof. Ing. Peter Adamišín, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)

Mgr. Monika Šavelová, PhD. (Katedra translatológie, Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra verejnej ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

doc. Mgr. Michal Garaj, PhD. (Katedra politických vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Trnava)

REDAKCIA

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Inštitút pre vedu, kultúru a spoločenský rozvoj)

Mgr. Martin Hajduk, PhD. (Banícke múzeum, Rožňava)

PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra)

RNDr. Richard Nikischer, Ph.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSŠ UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Inštitút pre vedu, kultúru a spoločenský rozvoj

IČO: 57728038, Bajkalská 12B, 080 01 Prešov, Slovensko

v spolupráci s vydavateľstvom UNIVERSUM-EU, spol. s r. o.

ÚLOHA SOCIÁLNEJ PRÁCE PRI PODPORE RODÍN PROFESIONÁLNYCH VOJAKOV V ZAHRANIČNÝCH MISIÁCH

THE ROLE OF SOCIAL WORK IN SUPPORTING THE FAMILIES OF PROFESSIONAL SOLDIERS DEPLOYED ON OVERSEAS MISSIONS

Veronika Rohaľ¹, Lucia Kimpanová²

Autori sú z Vysokej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave. Vo svojej činnosti sa venujú uvedenej problematike.

The authors work at St. Elizabeth University of Health and Social Work in Bratislava. In their professional activities, they focus on the aforementioned issue.

Abstract

The article presents a revised qualitative multiple-case analysis of five professional soldiers and their families in the context of foreign deployment. Data were obtained through semi-structured and anamnestic interviews and supplemented by observation. A combined inductive-deductive thematic coding strategy was used. The analysis produced a 34-code codebook, individual coding sheets and a cross-case matrix. The findings indicate that deployment is not solely an occupational event but a family process. Economic motivation appeared in all cases, while family overload, disrupted communication, relationship conflict and reintegration difficulties varied in intensity. Empirically documented risk phenomena included problematic alcohol use, sexual harassment, verbal aggression and breaches of partner trust. Regular communication, extended-family support, physical activity and reorganisation of family roles served as protective resources. The results support continuous social-work assistance before, during and after deployment.

Key words: family, professional soldier, foreign mission, qualitative research, coding, military social work

¹ Adresa pracoviska: PhDr. Mgr. Veronika Rohaľ, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave, Ústav sociálnej práce, Bratislava, Námestie 1. mája č. 1, 810 06 Bratislava
E-mail: veronika.v.pasa@gmail.com

² Adresa pracoviska: Ing. Mgr. Lucia Kimpanová, DSc. Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave, Inštitút sociálnej práce a ošetrovateľstva MUDr. Pavla Blahu, Katedra sociálnej práce bl. Jána Havlíka, Potočná 58, 909 01 Skalica
E-mail: kimpanova@vssvalzbety.sk

Abstrakt

Článok prináša kvalitatívnu viacprípadoú analýzu piatich profesionálnych vojakov a ich rodín v kontexte zahraničného nasadenia. Údaje boli získané pološtruktúrovanými a anamnestickými rozhovormi a doplnené pozorovaním. Použilo sa kombinované induktívno-deduktívne tematické kódovanie. Výstupom je kódovacia kniha s 34 kódmi, samostatné kódovacie listy a medziprípadová matica. Výsledky ukazujú, že nasadenie nie je iba pracovnou udalosťou, ale procesom zasahujúcim celý rodinný systém. Ekonomická motivácia sa objavila vo všetkých prípadoch, zatiaľ čo preťaženie rodiny, obmedzená komunikácia, partnerské konflikty a ťažkosti pri reintegrácii mali rozdielnu intenzitu. Empiricky boli zachytené problémové používanie alkoholu, sexuálne obťažovanie, verbálna agresia a narušenie partnerskej dôvery. Ochrannými zdrojmi boli pravidelná komunikácia, pomoc širšej rodiny, pohyb a reorganizácia rodinných rolí. Zistenia podporujú potrebu kontinuálnej sociálnej práce pred vyslaním, počas misie a po návrate.

Kľúčové slová: rodina, profesionálny vojak, zahraničná misia, kvalitatívny výskum, kódovanie, vojenská sociálna práca

Úvod

Rodina je základným sociálnym prostredím, v ktorom sa formujú medziľudské vzťahy, hodnotové orientácie, pravidlá spoluzitia, spôsoby vzájomnej podpory a stratégie zvládania náročných životných situácií. Nemožno ju chápať iba ako skupinu samostatných jednotlivcov, pretože funguje ako vzájomne prepojený systém. Zmena životnej situácie, postavenia alebo správania jedného člena sa preto premieta do fungovania celej rodiny. Matoušek (2003) charakterizuje rodinu ako spoločenskú inštitúciu a zároveň ako sieť vzťahov. Tománek (2015) vyzdvihuje predovšetkým jej výchovnú, socializačnú, emocionálnu a ochrannú funkciu. Dlhodobá neprítomnosť profesionálneho vojaka tak nezasahuje iba do jeho individuálneho života, ale ovplyvňuje aj rozdelenie rodičovských, ekonomických a organizačných povinností v domácnosti.

Rodinný život profesionálnych vojakov je ovplyvňovaný špecifickým prepojením služobných povinností a súkromných potrieb. Medzi najvýznamnejšie záťažové faktory patria neistota súvisiaca s termínom a dĺžkou vyslania, opakované zmeny bydliska, dlhodobé odlúčenie, obmedzené možnosti komunikácie, strach o bezpečnosť vojaka a potreba opätovne usporiadať rodinné roly po jeho návrate. Pôsobenie v oblastiach ozbrojených konfliktov môže byť spojené aj s posttraumatickou stresovou záťažou (Shahum et al., 2022). Balogová (2015) konštatuje, že kvalitu života vojenskej rodiny nemožno hodnotiť bez zohľadnenia charakteru vojenskej služby a požiadaviek spojených so služobnou pohotovosťou. Aj sociologický výskum rezortu obrany zameraný na rodiny profesionálnych vojakov poukazuje na potrebu posudzovať služobné podmienky v priamej súvislosti s fungovaním domácnosti a kvalitou rodinných vzťahov (Ministerstvo obrany SR, 2012).

Zahraničné nasadenie možno vnímať ako proces pozostávajúci z niekoľkých vzájomne nadväzujúcich etáp: prípravy na vyslanie, samotného odlúčenia, udržiavania kontaktu a následnej reintegrácie vojaka do rodinného života. Každá z týchto etáp prináša rodine osobitné požiadavky. Pred odchodom je potrebné zabezpečiť fungovanie domácnosti, rozdeliť povinnosti a dohodnúť možnosti komunikácie. Počas misie preberá partner alebo partnerka

zostávajúca doma väčšiu časť zodpovednosti za každodenný chod rodiny, starostlivosť o deti a riešenie praktických problémov. Po skončení misie sa členovia rodiny opätovne prispôbujú prítomnosti vojaka, jeho potrebám a zmenám, ktoré sa počas odlúčenia vytvorili v režime domácnosti.

Návrat vojaka preto automaticky neznamená obnovenie pôvodného spôsobu rodinného fungovania. Jednotliví členovia môžu mať rozdielne očakávania týkajúce sa vzájomných vzťahov, rozdelenia povinností a každodenného spolužitia. Reintegračné obdobie môže sprevádzať napätie, potreba nového vymedzenia kompetencií a postupné obnovovanie partnerskej i rodičovskej blízkosti (Rubin, Weiss a Coll, 2012).

Sociálna práca vo vojenskom prostredí plní preventívnu, poradenskú, koordinačnú a reintegračnú funkciu. Nezameriava sa iba na riešenie už vzniknutých sociálnych problémov, ale aj na ich predchádzanie, včasné rozpoznávanie rizík a posilňovanie dostupných zdrojov rodiny. Jej súčasťou je tiež sprostredkovanie psychologickkej, zdravotnej, mediáčnej, právnej alebo ekonomickej pomoci profesionálnemu vojakovi a jeho blízkym. Goliáš a Schavel (2003) spájajú pôsobenie sociálnej práce v armáde s potrebou reagovať na dôsledky výkonu vojenskej služby, ktoré sa prejavujú v osobnom aj rodinnom živote vojaka.

Komplexne koncipovaná pomoc si vyžaduje spoluprácu nielen s profesionálnym vojakom, ale aj s jeho partnerom alebo partnerkou, deťmi a širším sociálnym prostredím. Sociálny pracovník pritom vystupuje ako sprostredkovateľ a koordinátor medzi rodinou, vojenskou inštitúciou a jednotlivými odbornými službami. Sociálny pracovník pritom vystupuje ako sprostredkovateľ a koordinátor medzi rodinou, vojenskou inštitúciou a jednotlivými odbornými službami, čo predpokladá primerané profesijné kompetencie (Buzalová et al., 2024). Jeho úlohou je identifikovať potreby rodiny, vytvárať plán podpory, zabezpečovať dostupnosť vhodnej pomoci a podporovať kontinuitu starostlivosti počas všetkých etáp zahraničného nasadenia (Rubin, Weiss a Coll, 2012; Matoušek, Kotradyová a Kodymová, 2010).

Potrebu systematickej podpory vojenských rodín v podmienkach Slovenskej republiky potvrdzujú aj metodické usmernenia Ministerstva obrany SR. Tie sa zameriavajú na starostlivosť o rodiny profesionálnych vojakov vyslaných mimo územia Slovenskej republiky a na poskytovanie psychologickkej starostlivosti po ukončení vyslania (Ministerstvo obrany SR, 2018; 2019). Samotná existencia metodických dokumentov však ešte nezabezpečuje, že pomoc bude rodinám poskytovaná kontinuálne, včas a v dostupnej podobe. Dôležité je preto skúmať, ako profesionálni vojaci a ich rodinní príslušníci ponúkanú podporu vnímajú, za akých okolností ju využívajú, aké prekážky im bránia vo vyhľadaní pomoci a ktoré z ich potrieb zostávajú nenaplnené.

Cieľom článku je transparentne prepracovať empirickú časť výskumu vychádzajúceho z piatich kazuistík. Pozornosť sa sústreďuje na podrobný opis procesu kódovania a na dôsledné rozlíšenie javov, ktoré boli v skúmaných prípadoch reálne identifikované, od rizík uvádzaných iba v teoretickej časti práce. Takto zvolený postup umožňuje presnejšie interpretovať výskumné zistenia a zároveň predchádzať ich neprimeranému zovšeobecňovaniu. Zodpovedá tiež

požiadavke, aby kazuistika spájala systematický opis konkrétneho prípadu s obozretnou interpretáciou a rešpektovala rozsah i hranice dostupných údajov (Hučík a Hučíková, 2010).

Metodológia

Výskumný dizajn, cieľ a výskumné otázky

Výskum má charakter kvalitatívnej viacprípadovej štúdie. Údaje boli získané pološtruktúrovanými rozhovormi v trvaní približne 60 až 90 minút, anamnestickými rozhovormi a pološtandardizovaným pozorovaním. Hlavným cieľom bolo porozumieť skúsenosti vojaka a rodiny počas prípravy, nasadenia a návratu a posúdiť priestor pre sociálnu prácu vo vojenskom prostredí.

- VO1: Aké psychosociálne problémy a sociálno-patologické javy sa empiricky objavili v analyzovaných prípadoch?
- VO2: Aké ochranné zdroje a stratégie pomáhali vojakom a rodinám zvládnuť odlúčenie?
- VO3: Aké potreby pomoci sa objavili a akú úlohu môže plniť vojenský sociálny pracovník?

Výskumný súbor

Prípád	Základný kontext	Misie a rodinná situácia	Dominantná analytická línia
P1	vojak, 36 rokov, SŠ	3 misie; partnerstvo, narodenie dieťaťa, stavba domu	kumulácia odlúčenia a partnerská kríza
P2	dôstojník, 41 rokov, VŠ	2 misie; manželka vojačka, 2 deti	sexuálne obťažovanie, repatriácia a narušenie dôvery
P3	vojak, 35 rokov, SŠ	2 misie; vzťah vznikol počas pandémie	online blízkosť, mobilita a budovanie rodiny
P4	dôstojník, 45 rokov, VŠ	5 misií; dlhé manželstvo, 2 deti	dlhodobá kumulovaná záťaž, alkohol a rodičovstvo
P5	dôstojník, 45 rokov, VŠ	opakované nasadenia; manželka, 2 malé deti	alkohol, nevera, reintegrácia a pracovná zmena partnerky

Tabuľka 1 – Charakteristika analyzovaných prípadov

Zdroj: vlastné spracovanie na základe analyzovaných kazuistík

Výber bol zámerný a dostupnostný. Výskumníčka participantov osobne poznala, čo mohlo podporiť otvorenosť rozhovorov, ale zároveň zvyšuje riziko predporozumenia a sociálne žiaducich odpovedí. Označenia P1 až P5 chránia identitu participantov. Citlivé údaje sú prezentované iba v rozsahu potrebnom pre analýzu.

Analytický a kódovací postup

Jednotkou analýzy bola významová jednotka, teda veta alebo súvislý úsek kazuistiky vyjadrujúci jeden jav, skúsenosť, potrebu, stratégiu alebo dôsledok. Použilo sa kombinované indukzívno-deduktívne tematické kódovanie. Deduktívny rámec vytvorili okruhy rozhovoru;

konkrétne kódy sa spresňovali induktívne podľa obsahu prípadov. Kódovanie bolo prevažne sémantické, viazané na explicitný obsah. Latentné významy sa interpretovali až pri tvorbe tém.

Analytický krok	Výstup	Pravidlo
1. Oboznámenie s prípadom	zhnutie prípadu a časová os	oddeliť opis od interpretácie
2. Otvorené kódovanie	krátke kódy významových jednotiek	kódovať iba explicitne zachytený jav
3. Zjednotenie kódov	kódovacia kniha	rovnaký jav označiť rovnakým kódom
4. Kategorizácia	skupiny príbuzných kódov	zachovať vnútornú súdržnosť kategórie
5. Medzipřípadová matica	prítomnosť kódov P1–P5	chýbajúci údaj nie je neprítomnosť
6. Tematická interpretácia	hlavné témy a odpovede na VO	každú tému podložiť prípadom

Tabuľka 2 – Auditná stopa tvorby tém

Zdroj: vlastné spracovanie na základe analyzovaných kazuistík

Pravidlá kódovania

- Jedna významová jednotka mohla dostať viac kódov.
- Kód sa prideloval iba pri opore v texte kazuistiky; teoretické tvrdenie sa nekódovalo ako empirický výsledok.
- Výpoveď o inom vojakovi sa oddeľovala od vlastnej skúsenosti participanta.
- Kódy rizikového správania opisujú zachytený jav, nie klinickú diagnózu.
- Nejasný alebo chýbajúci údaj sa označil N/U a nezapočítaval sa ako neprítomnosť.

Kompletná kódovacia kniha

Kód	Definícia	Zahrnúť	Nezahŕňať
MOT_FIN	ekonomický prínos ako motív	financie, bývanie, zabezpečenie rodiny	všeobecnú pracovnú povinnosť
MOT_SKU	záujem o novú skúsenosť	zmenu, dobrodružstvo, rozvoj	financie bez prvku skúsenosti
SLU_POV	nasadenie chápané ako služobná povinnosť	rozkaz, funkčnú nevyhnutnosť	dobrovoľný motív
PRIP_FORM	formálna predmisijná príprava	výcvik, prehliadky, očkovanie	rodinnú prípravu
PRIP_PSY	psychologická príprava na odlúčenie	edukáciu o strese a zvládání	povýberový rozhovor
ROD_TEH	tehotenstvo alebo pôrod počas odlúčenia	tehotenstvo, pôrod, starostlivosť o bábätko	rodičovstvo bez väzby na nasadenie
ROD_PRET	preťaženie člena rodiny doma	samostatnú starostlivosť, únavu, zahltenie	bežné povinnosti bez záťaže
ROD_DET	dopad neprítomnosti na deti	chorobu, režim, pubertu, chýbanie rodiča	výlučne partnerský konflikt
ROD_MOB	pracovná alebo geografická mobilita rodiny	sťahovanie, dochádzanie, zmenu práce	samotnú misiu
KOM_DIG	kontakt prostredníctvom technológií	telefonáty, video, SMS, e-mail	pracovnú komunikáciu

Kód	Definícia	Zahrnúť	Nezahrňať
KOM_OBM	obmedzená dostupnosť kontaktu	bojové podmienky, pandémie, nepravidelné spojenie	dobrovoľné neozývanie sa bez kontextu
SUP_ROD	neformálna pomoc širšej rodiny	starých rodičov, príbuzných	odbornú službu
ZAT_STR	psychický stres a napätie	úzkosť, strach, pohotovosť	neutrálnu pracovnú záťaž
ZAT_UNA	fyzická alebo emočná únava	vyčerpanie, ponorku	krátkodobú námahu
ZAT_SPA	ťažkosti so spánkom	nespavosť, nedostatok spánku	spánok bez problémov
VZT_KON	partnerské konflikty	hádky, nadávky, odcudzenie	bežný nesúhlas
VZT_DOV	narušenie partnerskej dôvery	neveru, utajovanie, pretrvávajúcu nedôveru	flirt bez dôsledku na vzťah
SEX_HAR	sexuálne obťažovanie v službe	oplzlé správy, nátlak, disciplinárne riešenie	konsenzuálny partnerský kontakt
ALK_RIZ	problémové používanie alkoholu	skryté alebo nárazové pitie, pomoc pre alkohol	jednorazovú konzumáciu bez problému
AGR_VER	verbálna agresia alebo výbušnosť	agresívne prejavy, nadávky, výbušnosť	asertívny konflikt
REP_SLU	služobný dôsledok správania	repatriáciu, disciplinárne opatrenie	bežný návrat
COP_KOM	komunikácia ako zvládanie	zlepšenie nálady a spojenia s rodinou	kontakt bez zvládacej funkcie
COP_POH	pohyb a aktivita ako zvládanie	cvičenie, šport, pracovnú aktivitu	bežný výkon práce
COP_SEB	samostatnosť a reorganizácia rodiny	nové roly, sebestačnosť, výpomoc	pasívne čakanie
POM_PSY	využitie psychológa alebo poradne	psychológa, terapiu, manželskú poradňu	iba úvahu bez využitia
POM_MED	využitie mediácie	mediátora	bežný rozhovor partnerov
POM_SOC	využitie sociálnej práce	sociálneho pracovníka, ÚPSVaR, rekvalifikáciu	iba deklarovanú potrebu
POM_NEV	nevyužitie alebo zadržanie informácií	odmietnutie pomoci, zatajenie problémov	absenciu potreby
POT_SOC	deklarovaná potreba vojenského sociálneho pracovníka	rodinného poradcu, programu, koordinátora	všeobecnú podporu bez sociálnej práce
SYS_MED	nedostupnosť alebo fragmentácia vojenskej pomoci	chýbajúceho pracovníka, krátku dostupnosť	dostupnú a využitú službu
REINT_TA	ťažkosti po návrate	konflikt rolí, narušený režim, oneskorenú dovolenku	bezproblémový návrat
REINT_ZD	priaznivé obnovenie fungovania	zblíženie, stabilizáciu, zlepšenie vzťahov	iba eufóriu bez stabilizácie
MIS_OPA	pokračovanie alebo úvaha o ďalšej misii	ďalšie misie, plán opakovania	ukončenie záujmu
MIS_STOP	odmietnutie ďalšieho dlhého nasadenia	nezáujem, hranicu dĺžky	dočasnú neistotu

Tabuľka 3 – Kompletná kódovacia kniha

Zdroj: vlastné spracovanie na základe analyzovaných kazuistík

Kódovanie jednotlivých prípadov

P1 – kumulácia odlúčenia a partnerská kríza

Priradené kódy	Opora v kazuistike – analytická parafráza	Interpretácia
MOT_FIN; MOT_SKU	nová skúsenosť, zmena stereotypu a financie	viacnásobná motivácia
ROD_TEH; ROD_PRET	tehotenstvo, pôrod a samostatná starostlivosť partnerky	záťaž rodiny rástla s rodičovstvom
KOM_DIG; COP_KOM	denné telefonáty a videohovory znižovali obavy	komunikácia ako ochranný zdroj
ZAT_UNA; ZAT_SPA; ZAT_STR	únava, nespavosť, stres a odlúčenie	kumulovaná záťaž opakovaných misií
VZT_KON; AGR_VER	hádky, nadávky a úvahy o rozchode	partnerská kríza
COP_POH	cvičenie podporilo spánok a reguláciu stresu	aktívna zvládacia stratégia
POM_NEV; POT_SOC; SYS_MED	psychológa zvažoval, problémy mu neoznámil; žiadal sociálneho pracovníka	bariéra dôvery a medzera služby
REINT_TA; MIS_OPA; MIS_STOP	po návrate administratívne prekážky; ďalšie misie, následne odmietnutie dlhého nasadenia	zmena priorít v prospech rodiny

Tabuľka 4 – Kódovací list prípadu

Zdroj: vlastné spracovanie na základe analyzovaných kazuistík

P2 – služobné zlyhanie a narušenie rodinnej dôvery

Priradené kódy	Opora v kazuistike – analytická parafráza	Interpretácia
MOT_FIN	zabezpečenie rodiny a bývania	ekonomická motivácia
ROD_TEH; ROD_PRET	tehotná partnerka pripravovala domácnosť a pôrod	asymetria prežívania
SEX_HAR; AGR_VER	nevhodné správy, nátlakové a agresívne správanie ku kolegyniam	empiricky zachytený sociálno-patologický jav
REP_SLU	disciplinárne konanie a repatriácia	služobný dôsledok
VZT_DOV; VZT_KON	odhalenie správania, neskoršia nevera a pretrvávajúca nedôvera	dlhodobá partnerská trauma
POM_PSY; POM_MED	psychológ, mediátor, manželská poradňa a terapia	reálne využité odborná pomoc
POT_SOC	potreba sociálneho pracovníka a návratového tímu	požiadavka koordinovanej podpory
REINT_TA	návrat bol spojený s krízou, nie s bežnou reintegráciou	krízový profil

Tabuľka 5 – Kódovací list prípadu

Zdroj: vlastné spracovanie na základe analyzovaných kazuistík

P3 – vzťah budovaný v podmienkach pandémie

Priradené kódy	Opora v kazuistike – analytická parafráza	Interpretácia
MOT_SKU; MOT_FIN	prvá misia pre skúsenosť, druhá pre kúpu bývania	vývoj motivácie
PRIP_FORM; KOM_OBM	pandemický výcvik, karanténa a obmedzený pohyb	špecifický kontext misie
KOM_DIG; COP_KOM	telefonáty a videohovory udržiavali vznikajúci vzťah	digitálna blízkosť

Priradené kódy	Opora v kazuistike – analytická parafráza	Interpretácia
ZAT_STR	pandémia a dlhé odlúčenie boli psychicky náročné	situačná záťaž
ROD_MOB	dochádzanie, zmeny pracovísk a spoločného bývania	profesijná mobilita partnerov
REINT_TA	obmedzená možnosť dovolenky a spoločného času po návrate	organizačná bariéra reintegrácie
REINT_ZD; COP_SEB	zasnúbenie, manželstvo, bývanie a stabilizácia	rastový výsledok
MIS_OPA	úvaha o tretej misii pre rodinný dom	pokračujúca ekonomická motivácia

Tabuľka 6 – Kódovací list prípadu

Zdroj: vlastné spracovanie na základe analyzovaných kazuistík

P4 – dlhodobá kumulovaná záťaž rodiny

Priradené kódy	Opora v kazuistike – analytická parafráza	Interpretácia
MOT_FIN; SLU_POV	opakované misie a služobná kariéra pri zabezpečovaní rodiny	dlhodobý vojenský životný cyklus
ROD_MOB; ROD_PRET	opakované sťahovanie, týždňové odlúčenie a samostatné rodičovstvo	chronická záťaž partnerky
ROD_DET	vážne ochorenie syna, puberta dcéry, neprítomnosť otca	vývinovo premenlivé potreby detí
KOM_DIG; KOM_OBM	telefonáty a e-maily, v Afganistane nepravidelné spojenie	nerovnaká dostupnosť kontaktu
ZAT_STR; ZAT_UNA	strach, osamelosť a fyzické aj psychické vyčerpanie	kumulatívny stres
AGR_VER; ALK_RIZ	výbušnosť, verbálne prejavy a nárazové pitie	empiricky zachytené rizikové správanie
SUP_ROD; COP_SEB	pomoc starých rodičov, väčšia samostatnosť detí	ochranné zdroje
POM_PSY; POT_SOC; SYS_MED	partnerka vyhľadala pomoc; rodina žiadala skupinu a sociálneho pracovníka	neskorá a nedostatočná podpora
REINT_ZD; MIS_OPA	vzťahy sa časom zlepšili, vojak absolvoval päť misií	odolnosť napriek nákladom

Tabuľka 7 – Kódovací list prípadu

Zdroj: vlastné spracovanie na základe analyzovaných kazuistík

P5 – rizikové zvládanie a náročná reintegrácia

Priradené kódy	Opora v kazuistike – analytická parafráza	Interpretácia
MOT_FIN; SLU_POV	vyšší príjem a funkčné požiadavky opakovaných výjazdov	ekonomicko-služobný tlak
ROD_TEH; ROD_PRET; ROD_DET	tehotenstvo, malé dieťa, chýbajúca pomoc a zmena práce partnerky	vysoká rodinná záťaž
KOM_OBM; KOM_DIG	bojové podmienky obmedzovali hovory, zostávali správy	oslabená kontinuita kontaktu
ZAT_STR; ALK_RIZ	stála pohotovosť a skryté pitie po práci	maladaptívne zvládanie
VZT_DOV	sexuálny kontakt mimo manželstva	narušenie partnerskej dôvery
REINT_TA	rozdielne hodnotenie návratu a rozbitý režim detí	reintegračný konflikt
POM_SOC; COP_SEB	sociálny pracovník podporil rekvalifikáciu partnerky	konkrétny prínos sociálnej práce

Priradené kódy	Opora v kazuistike – analytická parafráza	Interpretácia
POM_PSY; POT_SOC	po návrate pomoc pre problém s alkoholom; potreba programu pre rodiny	kombinovaná odborná podpora

Tabuľka 8 – Kódovací list prípadu

Zdroj: vlastné spracovanie na základe analyzovaných kazuistík

Medzipřípadová matica kódov

Kód	P1	P2	P3	P4	P5	Výskyt
MOT_FIN	•	•	•	•	•	5/5
MOT_SKU	•	–	•	–	–	2/5
SLU_POV	–	–	–	•	•	2/5
ROD_TEH	•	•	–	–	•	3/5
ROD_PRET	•	•	–	•	•	4/5
ROD_DET	•	•	–	•	•	4/5
ROD_MOB	–	–	•	•	•	3/5
KOM_DIG	•	N/U	•	•	•	4/5+
KOM_OBM	–	N/U	•	•	•	3/5
ZAT_STR	•	•	•	•	•	5/5
ZAT_UNA	•	N/U	–	•	•	3/5
ZAT_SPA	•	N/U	–	N/U	N/U	1/5+
VZT_KON	•	•	–	•	•	4/5
VZT_DOV	–	•	–	–	•	2/5
SEX_HAR	–	•	–	–	–	1/5
ALK_RIZ	–	–	–	•	•	2/5
AGR_VER	•	•	–	•	–	3/5
COP_KOM	•	N/U	•	•	•	4/5+
SUP_ROD	•	N/U	N/U	•	–	2/5+
POM_PSY	–	•	–	•	•	3/5
POM_MED	–	•	–	–	–	1/5
POM_SOC	–	–	–	–	•	1/5
POM_NEV	•	N/U	–	N/U	–	1/5+
POT_SOC	•	•	N/U	•	•	4/5+
SYS_MED	•	N/U	N/U	•	•	3/5+
REINT_TA	•	•	•	N/U	•	4/5+
REINT_ZD	•	N/U	•	•	N/U	3/5+
MIS_OPA	•	N/U	•	•	•	4/5+
MIS_STOP	•	N/U	–	N/U	N/U	1/5+

Tabuľka 9 – Prítomnosť kódov v prípadoch

Zdroj: vlastné spracovanie na základe analyzovaných kazuistík

Legenda: ● = kód je v prípade empiricky prítomný; – = analyzovaný obsah jav nepotvrzuje; N/U = údaj nie je dostatočne uvedený. Znak + upozorňuje, že počet nemožno interpretovať ako úplnú neprítomnosť javu v ostatných prípadoch.

Hlavné témy tematickej analýzy

Ekonomický prínos v kontexte rodinných nákladov

Finančný aspekt zahraničného nasadenia sa objavil vo všetkých analyzovaných prípadoch, nemožno ním však vysvetliť celkový význam misie pre vojaka a jeho rodinu. Vyšší príjem a zlepšenie materiálneho zabezpečenia domácnosti predstavovali dôležitú motiváciu a mohli prispieť k väčšej ekonomickej stabilite rodiny. Tento prínos však sprevádzali viaceré osobné, partnerské a rodinné náklady.

Rodina počas misie prichádzala o spoločný čas a partnerka zostávajúca doma bola vystavená zvýšenej psychickej aj praktickej záťaži. Preberala väčšinu zodpovednosti za starostlivosť o deti, organizáciu domácnosti a riešenie každodenných problémov. Neprítomnosť vojaka mohla zároveň obmedzovať jej pracovné a kariérne možnosti, pretože potreba zosúladiť zamestnanie so samostatnou starostlivosťou o rodinu znižovala priestor na profesijný rozvoj. Po návrate vojaka bolo navyše potrebné opätovne upraviť rozdelenie povinností, kompetencií a rodinných rolí.

Ekonomický efekt misie je preto potrebné posudzovať spolu s jej sociálnymi a emocionálnymi dôsledkami. Materiálny zisk nemusí automaticky vyvážiť stratu spoločného času, narušenie vzťahovej blízkosti ani dlhodobé preťaženie partnerky. Celkové hodnotenie zahraničného nasadenia by preto malo zohľadňovať nielen výšku finančného prínosu, ale aj jeho vplyv na kvalitu partnerských vzťahov, pracovné možnosti partnerky a stabilitu fungovania celej rodiny.

Domáce prostredie ako druhé miesto nasadenia

Analyzované kazuistiky poukazujú na to, že počas neprítomnosti profesionálnych vojakov preberali ich partnerky väčšinu zodpovednosti za fungovanie rodiny. Samostatne zabezpečovali starostlivosť o deti, organizáciu domácnosti a rozhodovanie v zdravotných, ekonomických aj ďalších praktických otázkach. Intenzita tejto záťaže sa zvyšovala najmä v náročných životných obdobiach, ako boli tehotenstvo, ochorenie dieťaťa, jeho dospievanie či opakované zahraničné nasadenie partnera. Situáciu komplikovala aj nedostupnosť širšej rodiny, ktorá by mohla poskytnúť praktickú alebo emocionálnu podporu. Domáce prostredie sa tak stávalo pomyselným druhým miestom nasadenia, v ktorom musel zostávajúci partner dlhodobo zvládať zvýšené nároky bez každodennej prítomnosti druhého rodiča.

Komunikácia ako významný, ale nie postačujúci ochranný faktor

Pravidelný kontakt prostredníctvom telefonických hovorov, videohovorov, SMS správ a e-mailov pomáhal udržiavať emocionálnu blízkosť medzi vojakom a jeho rodinou. Umožňoval členom rodiny zdieľať každodenné udalosti, zmiernovať obavy a zachovávať pocit vzájomnej spolupatričnosti. Pozitívny účinok komunikácie však závisel od technickej dostupnosti spojenia, frekvencie kontaktu, otvorenosti partnerov a kvality ich vzťahu pred vyslaním. Ani pravidelná komunikácia však nedokázala plnohodnotne nahradiť praktickú pomoc v domácnosti, fyzickú a emocionálnu blízkosť ani každodennú spoluúčasť na výchove detí.

Predstavovala preto dôležitý ochranný zdroj, nie však úplnú náhradu osobnej prítomnosti vojaka.

Vplyv opakovaných misií na charakter a intenzitu záťaže

Prvé zahraničné nasadenie mohli vojaci a ich rodiny vnímať ako novú skúsenosť, profesionálnu výzvu alebo príležitosť na zlepšenie ekonomickej situácie. Pri opakovaných misiách sa však záťaž postupne kumulovala a menil sa aj spôsob, akým ju rodina prežívala. Narastala fyzická a psychická únava partnera zostávajúceho doma, prehlbovali sa dôsledky odlúčenia a opakovane dochádzalo k prerušeniu spoločného rodinného života. Deti mohli strácať možnosť každodenného kontaktu s rodičom počas významných etáp svojho vývinu a v partnerskom vzťahu sa mohli postupne hromadiť nevyriešené konflikty. Dĺžku, frekvenciu a opakovanosť zahraničných nasadení je preto potrebné vnímať ako samostatné rizikové faktory ovplyvňujúce stabilitu a fungovanie rodiny.

Rizikové správanie v individuálnom a systémovom kontexte

V skúmaných prípadoch boli identifikované prejavy sexuálneho obťažovania, partnerskej nevery, problémového užívania alkoholu a verbálnej agresie. Tieto formy rizikového správania nemožno automaticky považovať za priamy dôsledok zahraničnej misie. Kazuistiky ich však zachytávajú v širšom kontexte dlhodobého stresu, odlúčenia, nerovnováhy moci, obmedzenej sociálnej kontroly a nedostatočne dostupnej alebo oneskorenej odbornej pomoci. Pri ich interpretácii je preto potrebné zohľadňovať osobnú zodpovednosť jednotlivca, jeho predchádzajúce správanie a kvalitu rodinných vzťahov, ale aj podmienky vojenského prostredia a spôsob fungovania systému podpory. Takýto pohľad umožňuje vyhnúť sa neprimeranému pripisovaniu príčin misii a zároveň pomenovať okolnosti, ktoré mohli rizikové správanie podporiť alebo zhoršiť.

Neskoré a nekoordinované vyhľadávanie odbornej pomoci

Výsledky naznačujú, že odborná pomoc bola vyhľadávaná prevažne až po rozvinutí vážnejšieho osobného, partnerského alebo rodinného problému. Psychologická pomoc, mediácia, poradenské služby, sociálna práca a podpora širšej rodiny sa využívali oddelene, bez výraznejšej koordinácie a kontinuity. Takýto fragmentovaný spôsob pomoci môže znižovať jej účinnosť, pretože jednotlivé služby reagujú iba na čiastkové prejavy problému a nemusia zachytiť celkovú situáciu rodiny.

Jediný jednoznačne opísaný príklad využitia sociálnej práce pritom viedol ku konkrétnemu výsledku v podobe podpory pracovnej rekvalifikácie partnerky. Tento prípad poukazuje na praktický potenciál sociálnej práce pri posilňovaní samostatnosti a stability vojenskej rodiny. Zistenia zároveň naznačujú potrebu dostupnejšej, včasnejšej a koordinovanej pomoci, ktorá by rodinu sprevádzala počas celého obdobia zahraničného nasadenia.

Návrat vojaka ako pokračovanie adaptačného procesu

Návrat profesionálneho vojaka zo zahraničnej misie nemožno považovať za automatické ukončenie záťažového obdobia. Kazuistiky poukázali na rozdielne tempo adaptácie

jednotlivých členov rodiny, konflikty týkajúce sa rodinných rolí, narušenie režimu detí, administratívne povinnosti a nedostatok spoločného času. Počas neprítomnosti vojaka si rodina vytvorila vlastný spôsob fungovania a partner alebo partnerka prevzali kompetencie, ktoré pred vyslaním patrili obom rodičom. Návrat preto prinášal potrebu opätovne rozdeliť povinnosti, obnoviť partnerskú a rodičovskú blízkosť a zosúladiť často rozdielne očakávania.

Reintegráciu je preto potrebné vnímať ako samostatnú fázu zahraničného nasadenia, ktorá si vyžaduje cieľnú a dlhodobejšiu podporu. Jednorazový rozhovor zameraný iba na profesionálneho vojaka nemusí dostatočne zachytiť potreby jeho partnera, detí ani rodiny ako celku. Účinnnejšia intervencia by mala zahŕňať priebežné hodnotenie situácie, rodinné alebo partnerské poradenstvo, pomoc pri riešení konfliktov a podľa potreby aj koordináciu psychologických, sociálnych a ďalších odborných služieb.

Empiricky zachytené sociálno-patologické javy

Jav	Empirická opora	Prípady	Interpretačná hranica
Sexuálne obtiažovanie	nevhodné správy, nátlakové správanie, disciplinárne riešenie	P2	jeden prípad; nejde o prevalenciu
Problémové používanie alkoholu	nárazové alebo skryté pitie; neskoršie vyhľadanie pomoci	P4, P5	bez možnosti klinickej diagnózy
Verbálna agresia a výbušnosť	nadávkky, výbušné a agresívne prejavy	P1, P2, P4	odlišovať od fyzického násillia
Nevera a narušenie dôvery	mimopartnerský sexuálny alebo partnerský kontakt	P2, P5	partnerský jav, nie automaticky sociálna patológia
Drogy, gambling, mobbing, šikana, fyzické domáce násillie	bez priamej opory v piatich kazuistikách	nezistené	uvádzať iba ako teoretické riziká

Tabuľka 10 – Empirické zistenia verzus teoretické riziká

Zdroj: vlastné spracovanie na základe analyzovaných kazuistík

Vyhodnotenie výskumných otázok

VO1: Aké problémy a rizikové javy sa objavili v rodinách profesionálnych vojakov?

Výsledky výskumu poukázali najmä na zvýšenú rodinnú a partnerskú záťaž, ktorá vznikala v dôsledku dlhodobého odlúčenia profesionálneho vojaka od jeho rodiny. Najväčšiu mieru zaťaženia pociťoval partner alebo partnerka zostávajúca v domácom prostredí. Táto osoba musela počas misie samostatne zabezpečovať každodenný chod domácnosti, starostlivosť o deti, riešenie praktických problémov, ako aj plnenie pracovných a ďalších rodinných povinností. Dlhodobé preťaženie mohlo viesť k únave, stresu, pocitom osamelosti a k zníženej schopnosti zvládať náročné situácie. Za významný problém možno považovať aj obmedzenú komunikáciu medzi vojakom a jeho rodinou. Jej kvalitu a pravidelnosť ovplyvňovali pracovné povinnosti, časové možnosti, technické podmienky aj bezpečnostná situácia v mieste nasadenia. Nedostatok osobného kontaktu a obmedzená možnosť zdieľať každodenné skúsenosti mohli viesť k vzniku nedorozumení, emocionálnemu odcudzeniu alebo partnerským konfliktom.

Náročným obdobím nebolo iba samotné odlúčenie, ale aj návrat profesionálneho vojaka zo zahraničnej misie. Počas jeho neprítomnosti si rodina vytvorila nový spôsob fungovania, prerozdělila povinnosti a prispôsobila sa samostatnému rozhodovaniu. Opätovné začlenenie

vojaka do rodinného života preto mohlo vyvolávať napätie spojené s novým rozdelením kompetencií, obnovovaním partnerskej blízkosti a prispôsobovaním sa zmenám, ktoré nastali na oboch stranách.

Medzi zaznamenané rizikové javy patrilo problémové užívanie alkoholu, sexuálne obťažovanie, verbálna agresia a partnerská nevera. Uvedené javy však nemožno považovať za všeobecne prítomné vo všetkých skúmaných rodinách. Výskumné zistenia nepotvrdili výskyt všetkých sociálno-patologických javov opísaných v teoretickej časti. Výsledky preto naznačujú, že zahraničné nasadenie predstavuje významný rizikový faktor, ale jeho dôsledky závisia od individuálnej situácie rodiny, kvality partnerského vzťahu, dostupnosti sociálnej opory a schopnosti jej členov zvládať záťaž.

VO2: Ktoré faktory pomáhali rodinám zvládať zahraničné nasadenie?

Pri zvládaní odlúčenia zohrávala dôležitú úlohu pravidelná a otvorená komunikácia medzi profesionálnym vojakom a jeho rodinou. Možnosť udržiavať kontakt, zdieľať každodenné udalosti a vyjadrovať emócie pomáhala zachovávať pocit blízkosti a vzájomnej spolupatričnosti. Dôležitá však nebola iba frekvencia kontaktu, ale predovšetkým jeho kvalita, úprimnosť a schopnosť partnerov hovoriť aj o náročných témach.

Významným ochranným zdrojom bola pomoc širšej rodiny. Starí rodičia, súrodenci a ďalší príbuzní poskytovali praktickú pomoc pri starostlivosti o deti a domácnosť, ale aj emocionálnu podporu. Ich zapojenie znižovalo zaťaženie partnera alebo partnerky zostávajúcej doma a posilňovalo pocit, že rodina nie je na riešenie problémov sama.

K lepšiemu zvládaniu situácie prispievali aj pravidelný pohyb, športové aktivity a aktívne trávenie voľného času. Tieto činnosti pomáhali znižovať stres, udržiavať denný režim a predchádzať sociálnej izolácii. Dôležitú úlohu zohrávala aj vzájomná partnerská podpora, prejavovanie dôvery, rešpektovanie potrieb druhého partnera a spoločná príprava na možné zmeny.

Rodiny využívali tiež praktické stratégie, ako boli reorganizácia domácnosti, nové rozdelenie povinností a posilňovanie samostatnosti detí primerane ich veku. V niektorých prípadoch bola potrebná aj väčšia flexibilita pri zmene zamestnania alebo bývania. Schopnosť prispôbiť sa novej situácii zvyšovala odolnosť rodiny a uľahčovala jej fungovanie počas neprítomnosti vojaka.

Uvedené ochranné zdroje boli účinné najmä pri bežnej záťaži. Ak však v rodine vznikla závažnejšia partnerská, psychická alebo sociálna kríza, prirodzené podporné mechanizmy už nemuseli postačovať. V takýchto prípadoch bola potrebná včasná odborná intervencia, napríklad psychologické poradenstvo, sociálne poradenstvo, mediácia alebo krízová pomoc.

VO3: Aká je úloha sociálnej práce pri podpore rodín profesionálnych vojakov?

Úlohou sociálnej práce je systematicky prepájať profesionálneho vojaka, jeho rodinu, vojenské prostredie a dostupné odborné služby počas celého cyklu zahraničného nasadenia. Podpora by preto nemala byť poskytovaná iba vtedy, keď už vznikne závažný problém, ale mala by mať aj preventívny a dlhodobý charakter.

V období pred vyslaním na zahraničnú misiu môže sociálny pracovník uskutočniť sociálnu diagnostiku rodiny, identifikovať jej potreby, rizikové faktory a dostupné zdroje

pomoci. Na základe týchto zistení môže byť vytvorený individuálny plán podpory. Súčasťou prípravy by malo byť informovanie rodiny o možných dôsledkoch odlúčenia, dostupných službách, možnostiach krízovej pomoci a spôsoboch riešenia praktických problémov.

Počas misie by mala mať rodina k dispozícii jasne určenú a ľahko dostupnú kontaktnú osobu. Sociálny pracovník môže poskytovať základné sociálne poradenstvo, monitorovať situáciu rodiny a podľa potreby sprostredkovať ďalšiu odbornú pomoc. Môže koordinovať spoluprácu s psychológmi, mediátormi, zdravotníckymi pracovníkmi, školami, úradmi alebo inými inštitúciami. Významnú oblasť predstavuje aj pracovné, sociálne a ekonomické poradenstvo pre partnera alebo partnerku zostávajúcu doma.

Po návrate vojaka sa sociálna práca zameriava na podporu jeho opätovného začlenenia do rodinného a spoločenského života. Sociálny pracovník môže rodinu sprevádzať pri obnovovaní vzťahov, novom rozdelení rodinných úloh a riešení konfliktov, ktoré vznikli počas odlúčenia alebo po návrate. V prípade potreby môže zabezpečiť psychologickú, terapeutickú alebo mediačnú pomoc.

Sociálna práca má teda preventívnu, poradenskú, koordinačnú, sprostredkovateľskú a reintegračnú funkciu. Jej cieľom je posilňovať odolnosť rodiny, včas identifikovať vznikajúce problémy a zabezpečiť kontinuitu podpory pred misiou, počas nej aj po návrate vojaka. Takto vymedzený koordinačný rozmer zodpovedá rozvoju vojenskej sociálnej práce v slovenskom prostredí, na ktorý poukazujú aj Planka a Čakarová (2024).

Diskusia

Výsledky potvrdzujú, že zahraničné nasadenie treba interpretovať ako udalosť zasahujúcu celý rodinný systém, nie iba ako individuálnu pracovnú skúsenosť vojaka. Vo všetkých piatich prípadoch sa objavila ekonomická motivácia, materiálny prínos však sprevádzali menej viditeľné náklady: strata spoločného času, presun rodičovských a organizačných povinností na partnerku, pracovné obmedzenia partnerky a náročné znovunastavenie domácnosti po návrate. Toto zistenie korešponduje so systémovým chápaním rodiny, podľa ktorého zmena fungovania jedného člena vyvoláva adaptačné zmeny v celom vzťahovom usporiadaní (Matoušek, 2003), a s upozornením Balogovej (2015), že kvalitu života vojenskej rodiny treba hodnotiť vo väzbe na charakter služby.

Výrazným zistením je preťaženie osoby zostávajúcej doma. V štyroch prípadoch bolo spojené so samostatným rodičovstvom, starostlivosťou o malé alebo choré dieťa, tehotenstvom, pracovnými povinnosťami či opakovaným sťahovaním. Partnerky nevystupovali iba ako pasívne príjemkyne dôsledkov misie; aktívne reorganizovali domácnosť, zabezpečovali deti a mobilizovali pomoc širšej rodiny. Súčasne však ich zvýšená samostatnosť mohla zakrývať vyčerpanie a odkladať vyhľadanie odbornej pomoci. Výsledok podporuje potrebu sociálnej diagnostiky zameranej aj na rodinného príslušníka doma, čo zodpovedá komplexnému prístupu sociálnej práce v praxi (Matoušek, Kotradyová a Kodymová, 2010).

Pravidelná digitálna komunikácia sa ukázala ako významný ochranný faktor, ale jej účinok mal jasné hranice. Telefonáty, videohovory a správy znižovali neistotu a pomáhali udržiavať emocionálne spojenie, nemohli však nahradiť fyzickú prítomnosť, praktickú pomoc ani spoločné rodičovstvo. V bojových podmienkach alebo počas pandemických obmedzení bola navyše dostupnosť kontaktu nepravidelná. Zistenie dopĺňa poznatok, že podpora vojenskej

rodiny musí kombinovať komunikačné možnosti s konkrétnymi sociálnymi a poradenskými opatreniami počas celého cyklu nasadenia (Rubin, Weiss a Coll, 2012).

V prípadoch P1, P2, P4 a P5 sa objavili partnerské konflikty; problémové používanie alkoholu bolo zachytené v P4 a P5, sexuálne obťažovanie v P2 a narušenie partnerskej dôvery v P2 a P5. Tieto javy nemožno považovať za automatický dôsledok misie ani z nich odvodzovať ich výskyt v populácii profesionálnych vojakov. Kazuistiky však ukazujú, že kumulovaný stres, odlúčenie, služobné prostredie a nedostatočne včasná pomoc môžu vytvárať kontext, v ktorom sa existujúce problémy zväčšujú alebo sa zvolia maladaptívne stratégie zvládania. Analytické oddelenie empiricky zachytených javov od teoreticky opisovaných rizík preto znižuje riziko stigmatizácie vojenského povolania.

Dôležitým výsledkom je rozdiel medzi existenciou systému pomoci a jeho reálnym využitím. Odborná pomoc sa v prípadoch často vyhľadala až po rozvinutí konfliktu, problému s alkoholom alebo výrazného preťaženia. Psychológ, mediátor, poradňa a sociálny pracovník boli využívaní fragmentovane. Naproti tomu prípad, v ktorom sociálny pracovník podporil rekvalifikáciu partnerky, ukázal konkrétny preventívny a rozvojový prínos sociálnej práce. Zistenie podporuje požiadavku, aby sociálny pracovník nebol dostupný iba pri kríze, ale kontinuálne pred vyslaním, počas misie a po návrate (Goliáš a Schavel, 2003; Planka a Čakarová, 2024).

Reintegrácia sa v analyzovaných prípadoch nepotvrdila ako jednorazový okamih návratu, ale ako postupný proces. Rodiny museli znovu rozdeliť kompetencie, upraviť režim detí, zosúladiť rozdielne očakávania a obnoviť partnerskú blízkosť. V niektorých prípadoch návrat sprevádzali administratívne alebo organizačné prekážky, ktoré obmedzili spoločný čas. Praktickým dôsledkom je potreba plánovať podporu aj po skončení povinnej bezprostrednej starostlivosti a zaradiť viac kontrolných kontaktov v rôznych časových odstupoch. Takýto prístup nadväzuje na rezortné usmernenie k psychologickéj starostlivosti po vyslaní, zároveň ho rozširuje o sociálnu a rodinnú dimenziu (Ministerstvo obrany SR, 2019).

Interpretáciu výsledkov obmedzuje malý zámerný súbor, nerovnaká štruktúra kazuistík, osobná známosť výskumníčky s participantmi a absencia nezávislého druhého kódéra. Výskyt kódu preto vyjadruje prítomnosť javu v texte prípadu, nie jeho frekvenciu, intenzitu ani prevalenciu. Napriek tomu medzipřípadové porovnanie umožnilo identifikovať opakujúce sa mechanizmy a sformulovať podnety pre prax, ktoré možno overovať v rozsiahlejšom výskume zahŕňajúcom samostatné výpovede vojakov, partneriek a detí.

Odporúčania pre prax

Fáza	Kľúčová činnosť	Konkrétny výstup
Pred vyslaním	rodinné sociálne posúdenie, mapa podpory, plán komunikácie a kríz	individuálny rodinný plán nasadenia
Počas misie	nízkoprahový kontakt s rodinou, praktické poradenstvo, skríning preťaženia	kontaktná osoba a včasné odoslanie k odborníkovi
Pri incidente	krízová intervencia a koordinácia psychológa, mediátora a služobných orgánov	bezpečnostný a intervenčný plán
Pred návratom	príprava vojaka aj rodiny na zmenu rolí a režimu	reintegračná dohoda
Po návrate	kontrolné stretnutia, podpora rodičovstva a partnerstva	následný plán a vyhodnotenie rizík

Fáza	Kľúčová činnosť	Konkrétny výstup
Dlhodobá	program pre opakované misie, kariérne a sociálne poradenstvo partnerom	prevencia kumulatívnej záťaže

Tabuľka 11 – Fázový model vojenskej sociálnej práce

Zdroj: vlastné spracovanie na základe analyzovaných kazuistík

Služba má byť dôverná, organizačne zrozumiteľná a dostupná aj rodinným príslušníkom bez sprostredkovania cez vojaka. Sociálny pracovník nenahrádza psychológa, kaplána, mediátora ani služobné orgány; jeho prínosom je kontinuita, sociálna diagnostika, koordinácia a práca s celým rodinným systémom.

Záver

Cieľom článku bolo na základe transparentného kódovania piatich kazuistík identifikovať psychosociálne problémy rodín profesionálnych vojakov, faktory podporujúce ich zvládanie a možnosti uplatnenia vojenskej sociálnej práce. Vypracovanie kódovacej knihy, samostatných kódovacích listov a medziprípadovej matice umožnilo systematicky rozlíšiť empiricky zaznamenané skutočnosti od javov prezentovaných výlučne v teoretickej časti. Zvolený postup zároveň vytvoril overiteľnú postupnosť medzi pôvodnou významovou jednotkou, prideleným kódom a výslednou tematickou kategóriou.

Výsledky analýzy poukázali na to, že zahraničné nasadenie nepredstavuje iba individuálnu skúsenosť profesionálneho vojaka, ale komplexný proces ovplyvňujúci fungovanie celej rodiny. Jeho dôsledky sa pritom odlišne prejavujú u vojaka, jeho partnerky a detí. Hoci ekonomická motivácia zohrávala úlohu vo všetkých skúmaných prípadoch, materiálny prínos bol spojený s viacerými osobnými, vzťahovými a rodinnými nákladmi. Najvýraznejšie sa prejavovalo preťaženie osoby zostávajúcej v domácom prostredí, ktorá preberala väčšinu rodičovských, organizačných a praktických povinností. K ďalším problémom patrili obmedzené možnosti kontaktu, partnerské konflikty a komplikácie spojené s opätovným začlenením vojaka do rodinného života.

Za významné ochranné faktory možno považovať pravidelnú komunikáciu, pomoc širšej rodiny, pohybové aktivity, posilňovanie samostatnosti jednotlivých členov a reorganizáciu fungovania domácnosti. Tieto zdroje pomáhali rodinám zvládať každodennú záťaž, udržiavať vzájomnú blízkosť a prispôbovať sa zmeneným podmienkam. V prípadoch, keď už došlo k rozvinutiu závažnejšieho osobného, partnerského alebo sociálneho problému, však prirodzené stratégie zvládania nepostačovali a nedokázali nahradiť profesionálnu intervenciu.

Medzi konkrétne rizikové javy identifikované v skúmaných prípadoch patrili problémové užívanie alkoholu, verbálna agresia, sexuálne obťažovanie a narušenie partnerskej dôvery. Ich výskyt však nemožno jednoznačne pripísať zahraničnému nasadeniu ani zovšeobecňovať na celú populáciu profesionálnych vojakov a ich rodín. Zistenia poukazujú predovšetkým na potrebu včas identifikovať narastajúcu a kumulovanú záťaž, vytvárať bezpečné možnosti oznamovania problémov a zabezpečiť koordinovanú reakciu príslušných odborných služieb.

Za najvýznamnejší praktický záver možno považovať potrebu vytvorenia kontinuálneho modelu vojenskej sociálnej práce. Sociálny pracovník by mal byť súčasťou systému podpory počas celého cyklu zahraničného nasadenia. Pred odchodom profesionálneho vojaka by mal realizovať sociálne posúdenie situácie rodiny, identifikovať možné riziká a dostupné zdroje pomoci a spolu s rodinou pripraviť individuálny plán podpory. Počas misie by mal udržiavať dostupný kontakt s rodinnými príslušníkmi, poskytovať im sociálne poradenstvo a podľa potreby sprostredkovať ďalšie odborné služby.

Po návrate profesionálneho vojaka by sa sociálna práca mala zamerať na sprevádzanie rodiny v procese reintegrácie, nové usporiadanie rodinných rolí, riešenie sociálnych a partnerských ťažkostí a koordináciu nadväzujúcej psychologickkej, mediačnej, právnej alebo ekonomickej pomoci. Poskytované služby by mali byť priamo dostupné aj partnerom, deťom a ďalším rodinným príslušníkom. Podmienkou ich účinného využívania je dôvernosť a organizačné oddelenie pomoci od hodnotenia služobného výkonu vojaka, aby obava z možných pracovných dôsledkov nebránila včasnému vyhľadaniu podpory. Výskum prináša systematicky usporiadané poznatky o problémoch, ochranných faktoroch a potrebách rodín profesionálnych vojakov počas zahraničného nasadenia. Získané zistenia môžu slúžiť ako východisko pri vytváraní rodinne orientovaného a kontinuálneho systému podpory, ako aj pri ďalšom skúmaní a overovaní postavenia sociálneho pracovníka v podmienkach Ozbrojených síl Slovenskej republiky.

*Tento článok odporúča na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda:
prof. PaedDr. Peter Jusko, PhD.*

Použitá literatúra

1. BALOGOVÁ, Beáta, 2015. Posúdenie kvality života rodiny profesionálneho vojaka s dôrazom na výkon pohotovostných skupín. In: *Súčasný stav a možný vývoj kvality života rodiny profesionálneho vojaka*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika. ISBN 978-80-8040-499-4.
2. GOLÍÁŠ, Ján a Milan SCHAVEL, 2003. Sociálna práca v armáde. In: *Sociální práce/Sociálna práca*, roč. 3, č. 3. ISSN 1213-624.
3. HUČÍK, Ján a Alena HUČÍKOVÁ, 2010. *Kazuistika v sociálnej práci*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety. ISBN 978-80-89271-66-5.
4. MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-86429-19-9.
5. MATOUŠEK, Oldřich, Jana KOTRADYOVÁ a Pavla KODYMOVÁ, 2010. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-002-X.
6. MINISTERSTVO OBRANY SR, 2012. *Sociologický výskum Rodina profesionálneho vojaka*. Liptovský Mikuláš: Personálny úrad Ozbrojených síl SR.
7. MINISTERSTVO OBRANY SR, 2018. *Metodické usmernenie pre veliteľov a určené tímy pracovníkov zodpovedných za starostlivosť o rodiny profesionálnych vojakov vyslaných na plnenie úloh mimo územia Slovenskej republiky*. Bratislava: Ministerstvo obrany SR, č. ŠbPO-367/2018.
8. MINISTERSTVO OBRANY SR, 2019. *Metodické usmernenie na poskytnutie psychologickej starostlivosti profesionálnym vojakom po skončení vyslania na plnenie úloh mimo územia Slovenskej republiky*. Bratislava: Ministerstvo obrany SR, č. ŠbPO-214/2019.

9. PLANKA, Tomáš a Mária ČAKAROVÁ, 2024. Vojenská sociálna práca a úloha sociálneho pracovníka. In: *Nové trendy profesionálnej prípravy v ozbrojených silách a bezpečnostných zboroch*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika. ISBN 978-80-8040-670-7.
10. RUBIN, Allen, Eugenia L. WEISS a Jose E. COLL, eds., 2012. *Handbook of Military Social Work*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons. ISBN 978-1-118-06783-3.
11. TOMÁNEK, Pavol, 2015. *Rodina – výchova – spoločnosť: výzvy a perspektívy*. Brno: Tribun. ISBN 978-80-263-0775-4.
12. BUZALOVÁ, Szilvia, Lucia LUDVIGH CINTULOVÁ a Tatiana PAVLOVIČOVÁ, 2024. Profesionálne kompetencie sociálneho pracovníka v sociálnych službách. In: *Sociálno-zdravotnícke spektrum*. Č. 5, s. 1–18. ISSN 1339-1577. ISSN online 1339-2379.
13. SHAHUM, Andrea, Katarína MULAMA, Peter VASKO, Tomáš RUSNÁK, Igor KMIŤ, Monika GULAŠOVÁ, Marek STACHOŇ, Dana BACHYNCOVÁ GIERTLIOVÁ, Marián KARVAJ, Miroslava BEDNÁRIKOVÁ, Daniela BARKASI, Daniela HENNEL, Marián BAKOŠ, Eva HALUŠKOVÁ, Pavel BRYNDZÁK, Božena IGLIAROVÁ, Markéta VLADÁROVÁ, Anna PAVLOVIČOVÁ, Emília VRANKOVÁ, František RADI, Monika KATUNSKÁ, Veronika BUC, Helena KOŇOŠOVÁ, Ladislav ROMAN, Tibor ROMAN, Jozef BOŽÍK, Richard BÁRTA a David MORTON, 2022. Deadly Synergy: between Postcovid & Posttrauma Stress Syndrome in Areas of Armed Conflicts in COVID-19 Era (Note). In: *Clinical Social Work and Health Intervention*. Roč. 13, č. 6, s. 19–22. ISSN 2222-386X. ISSN online 2076-9741. DOI: 10.22359/cswhi_13_6_03.